श्रीः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः
श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

कवितार्किकसिंह सर्वतन्त्रस्वतन्त्र वेदान्तदेशिक कृतिषु

॥ द्रमिडोपनिषत्तात्पर्यरत्नावळिः ॥

This document has been prepared by*

Sunder Kidambi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness *śrīmad āṇḍavan* of *śrīraṅgam*

*This was typeset using LaTeX and the **skt** font.

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ द्रमिडोपनिषत्तात्पर्यरत्नावळिः ॥

श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

सारस्सारस्वतानां शठरिपुफणितिः शान्तिशुद्धान्तसीमा
मायामायामिनीभिः स्वगुणविततिभिर्बन्धयन्तीं धयन्ती।
पारंपारम्परीतो भवजलधिभवन्मज्जनानां जनानां
प्रत्यक्प्रत्यक्षयेन्नः प्रतिनियतरमासन्निधानं निधानम्॥ १ ॥

प्रज्ञाख्ये मन्थशैले प्रथितगुणरुचिं नेत्रयन् सम्प्रदायं
तत्तल्लब्धिप्रसक्तैरनुपधिविबुधैरर्थितो वेङ्कटेशः।
तल्पं कल्पान्तयूनः शठजिदुपनिषद्दुग्धसिन्धुं विमथ्नन्
ग्रथ्नाति स्वादुगाथालहरिदशशतीनिर्गतिं रत्नजातम्॥ २ ॥

पाञ्चालीगात्रशोभाहृतहृदयवधूवर्गपुम्भावनीत्या
पत्यौ पद्मासहाये प्रणयिनि भजतः प्रेयसीपारतन्त्र्यम्।
भक्तिः शृङ्गारवृत्त्या परिणमिति मुनेर्भावबन्धप्रथिम्ना
योगात्प्रागुत्तरावस्थितिरिह विरहो देशिकास्त्र दूताः॥ ३ ॥

भाषागीतिः प्रशस्ता भगवति वचनाद् राजवच्चोपचारात्
सा चागस्त्यप्रसूतात्विति परिजगृहे भूमिकाभेदयोग्या।
यत्तत्कृत्यं श्रुतीनं मुनिगणविहितैः सेतिहासैः पुराणै-
स्तत्रासौ सत्त्वसीम्नः शठमथनमुनेः संहिता सार्वभौमी॥ ४ ॥

आदौ शारीरकार्थक्रममिह विशदं विंशतिर्वक्ति साग्रा
सङ्क्षेपोऽसौ विभागं प्रथयति च ऋचां चारुपाठोपपन्नम्।
सम्यग्गीतानुबद्धं सकलमनुगतं सामशाखासहस्रं
संलक्ष्यं साभिधेयैर्यजुरपि दशकैर्भात्यथर्वारसैश्च॥ ५ ॥

प्राच्ये सेवानुगुण्यात्प्रभुमिह शतकेऽमंस्त मुक्तेरुपायम्
मुक्तप्राप्यं द्वितीये मुनिरनुबुबुधे भोग्यताविस्तरेण।
प्राप्यत्वोपायभावौ शुभसुभगतनोरित्यावादीत्तृतीये-
ऽनन्यप्राप्यश्चतुर्थे समभवदितरैरप्यनन्याद्युपायः॥ ६ ॥

देवः श्रीमान् स्वसिद्धेः करणमिति वदन्नेकमर्थं सहस्रे
सेव्यत्वादीन् दशार्थान् पृथगिह शतकैर्वक्ति तत्स्थापनार्थान्।
ऐकैकश्यात्परत्वादिषु दशकगुणेष्वायतन्ते तथा ते
तत्तद्गाथागुणानामनुविधदति तत्पङ्क्त्यः पङ्क्तिसङ्ख्याः॥ ७ ॥

सेव्यत्वात् भोग्यभावात् शुभतनुविभवात् सर्वभोग्याधिकत्वात्
श्रेयस्तद्धेतुदानात् श्रितविविशतया स्वाश्रितानिष्टहृत्त्वात्।
भक्तच्छन्दानुवृत्तेः निरुपधिकसुहृद्भावतः सत्पदव्यां
साहाय्याच्च स्वसिद्धेः स्वयमिह करणं श्रीधरः प्रत्यपादि॥ ८ ॥

ब्रूते गाथासहस्रं मुरमथनगुणस्तोमगर्भं मुनीन्द्रः
प्रत्येकञ्चात्र गाथाः प्रथितविभुगुणाः स्पष्टमध्यक्षयामः।
तत्रासङ्कीर्णतत्तद्दशकगुणशतस्थापनौचित्ययुक्तान्
ऐदम्पर्यावरुद्धानगणितगुणितान् तद्गुणानुद्गृणीमः॥ ९ ॥

इच्छासारथ्यसत्यापितगुणकमलाकान्तगीतान्तसिध्य-
च्छुद्धान्ताचारशुद्धैरियमनघगुणग्रन्थिबन्धानुबद्धा।
तत्तादृक्ताम्रपर्णीतटगतशठजिद्दृष्टसर्वीयशाखा-
गाथातात्पर्यरत्नावलिरखिलभयोत्तारिणी धारणीया॥ १० ॥

अथ प्रथमशतकम्

निस्सीमोद्यद्गुणत्वात् अमितरसतयाऽनन्तलीलास्पदत्वात्
स्वायत्ताशेषसत्तास्थितियतनभिदावैभवात् वैश्वरूप्यात्।
व्यक्षब्रह्मात्मभावात् सदसदवगतेः सर्वतत्त्वेषु पूर्तेः
पश्यन् योगी परं तत्पदकमलनतावन्वशादात्मचित्तम्॥ १ ॥

स्वामित्वात् सुस्थिरत्वात् निखिलनिरुपधिस्वात्मविद्ग्राह्यभावात्
तादृक्सार्वनुकूल्यात् च्यवनवदितरप्राप्यवैषम्यवत्त्वात्।
सर्वत्रापक्षपातात् शुभविभवतया मानसाद्यर्च्यभावात्
सङ्कोचोन्मोचकत्वात् जगदवनतयोपादिशत्सर्वयोग्यम्॥ २॥

बन्धार्हत्वात् स्वभक्तैरधिकतरगुणानन्तदिव्यावतारात्
सर्वेष्वासक्तिमत्त्वात् नतसुगमतया स्वप्रबोधप्रदत्वात्।
ख्याताभिख्यादिचिह्नात्स्वरुचिवितरणात्सर्वकालाश्रयत्वात्
शर्वादेस्स्वाङ्गदानात्प्रहितपदतयाऽनन्तसौलभ्यमाह॥ ३॥

त्राणे बद्धध्वजत्वात् शुभनयनतया सार्थलाभेऽर्थिभावात्
तिम्यन्मेघस्वभावात् जगदुपजननस्थापनातिप्रियत्वात्।
कारुण्याप्तत्वयोगादनुगतमहिषीसन्निधेः सङ्गदैर्घ्यात्
नानाबन्धैः स्वरक्षावहिततमतया क्षाम्यतीत्याह कृष्णम्॥ ४॥

सद्ध्रीभव्यान् सुवाचस्सुचरितसुभगान् कृष्णसारूप्यसौम्यान्
स्वाहारोदारशीलान् तनुधृतभगवल्लक्ष्मणो बाल्यगुप्तान्।
छात्रस्वच्छन्दवृत्तनिमिगतशिशिरानन्तरङ्गोक्तियोग्यान्
आचार्यान्कृष्णलब्धाववृणुत शठजित्प्रेयसीदूतनीत्या॥ ५॥

क्षुद्राह्वानाभिमुख्यात् निजमहिमतिरस्कारकार्चाप्रियत्वात्
सर्वत्राप्यङ्घ्रिदानात् सविधशयनतः स्वाङ्घ्रिसक्तैकरस्यात्।
गोपाद्याप्तेरशेषेक्षणविषयतया भक्तवस्तुप्रसक्तेः
श्लिष्यन्नाशव्यपोहात् तदहितशमनात्प्राह नाथं सुशीलम्॥ ६॥

अक्रीतैरर्च्यभावात् अनियतविविधाभ्यर्चनात् अल्पतुष्टेः
प्रह्वावर्ज्येशभावात् स्वविषयनियतेष्वादरात् स्वादुभूम्ना।
पादासक्तप्रसक्तेः सकृदुपसदने मोक्षणात् धर्मसौस्थ्यात्
क्षिप्रक्षिप्ताहितत्वात् सुकरभजनतां माधवस्याभ्यधत्त॥ ७॥

सच्चित्ताकर्षहेतोरघशमननिधेर्नित्यभोग्यामृतस्य
त्यागे हेतूज्झितस्य प्रवहदुपकृतेर्दुस्त्यजस्वानुभूतेः।

त्यागाकाङ्क्षानिरोध्दुः श्रितहृदयपृथक्कारनित्याक्षमस्य
स्वात्मश्लिष्टस्य गायच्छ्रमहरयशसः सेवनं स्वाद्वचोचत्॥ ८ ॥

सूरीणां स्वैरसेव्ये स्वयमवतरति क्षुद्रदिव्यैकनेत्रे
गोपाद्यर्थं धृताद्रौ श्रिततनुरसिके वामनीभावदृश्ये।
सच्चित्तानन्यवृत्तौ विभवसमतनौ स्वायुधारूढहस्ते
नीचोच्चग्राह्यपादे निरुपधिमृजुतां नीरवर्णे जगाद॥ ९ ॥

पर्यन्तेऽत्के च दृष्टं स्वविरहविधुरं डिम्भवत्पार्श्वलीनं
चित्ते क्लृप्तप्रवेशं भुजशिखरगतं तालुसिंहासनस्थम्।
चक्षुर्मध्ये निविष्टं स्थितमलिकतटे मस्तके तस्थिवांसं
प्रत्याहारोक्तरीत्या विभुमनुभुभुजे सात्मभोगप्रदानात्॥ १० ॥

विष्वग्विक्रान्तिदृश्यं विगणनसुलभं व्यक्तपूर्वोपकारं
स्वान्तस्यैकाग्र्यहेतुं स्वयमुदयजुषं बन्धमात्रोपयातम्।
चिन्तास्तुत्यादिलक्ष्यं नतजनसततश्लेषिणं दर्शितार्चं
स्मृत्यै चित्ते मिषन्तं स्ववितरणमहौदार्यतुष्टोऽभ्यचष्ट॥ ११ ॥

आदावित्थं परत्वात् अखिलसमतया भक्तसौलभ्यभूम्ना
निश्शेषागस्सहत्वात् कृपणसुघटनाच्छक्यसंराधनत्वात्।
स्वादुस्वोपासनत्वात् प्रकृतिऋजुतया सात्मभोगप्रदत्वात्
अव्याजोदारभावादमनुत शतके माधवं सेवनीयम्॥ १२ ॥

अथ द्वितीयशतकम्

निद्राविच्छेदकत्वात् अरतिजननतोऽजस्रसंक्षोभकत्वात्
अन्वेष्टुं प्रेरकत्वात् विलयवितरणात् कार्श्यदैन्यादिकृत्त्वात्।
चित्ताक्षेपाद्विसञ्ज्ञीकरणत उपसंशोषणावर्जनाभ्यां
दृष्टास्वादस्य शौरेः क्षणविरहदशादुस्सहत्वं जगाद॥ १ ॥

पूर्णैश्वर्यावतारं भवदुरितहरं वामनत्वे महान्तं
नाभीपद्मोत्थविश्वं तदनुगुणदृशं कल्पतल्पीकृताब्धिम्।

सुप्तं न्यग्रोधपत्रे जगदवनधियं रक्षणायावतीर्णं
    रुद्रादिस्तुत्यलीलं व्यवृणुत ललितोत्तुङ्गभावेन नाथम्॥ २॥

चित्रास्वादानुभूतिं प्रियमुपकृतिभिः दास्यसारस्यहेतुं
    स्वात्मन्यासार्हकृत्यं भजदमृतरसं भक्तचित्तैकभोग्यम्।
सर्वाक्षप्रीणनार्हं सपदि बहुफलस्नेहमास्वाद्यशीलं
    सभ्यैः साध्यैस्समेतं निरविशदनघाश्लेषनिर्वेशमीशम्॥ ३॥

प्रह्लादार्थे नृसिंहं क्षपितविपदुषावल्लभं क्षिप्तलङ्कं
    क्ष्वेलप्रत्यर्थिकेतुं श्रमहरतुलसीमालिनं धैर्यहेतुम्।
त्राणे दत्तावधानं स्वरिपुहतिकृताश्वासनं दीप्तहेतिं
    सत्प्रेक्षारक्षितारं व्यसननिरसनव्यक्तकीर्तिं जगाद॥ ४॥

स्वप्राप्त्या सिद्धकान्तिं सुघटितदयितं विस्फुरत्तुङ्गमूर्तिं
    प्रीत्युन्मेषातिभोग्यं नवघनसुरसं नैकभूषादिदृश्यम्।
प्रख्यातप्रीतिलीलं दुरभिलपरसं सद्गुणामोदहृद्यं
    विश्वव्यावृत्तचित्रं व्रजयुवतिगणख्यातरीत्याऽन्वभुङ्क॥ ५॥

स्वास्वादख्यापकत्वात् श्रितनियतदृशेः नैकभोगप्रदानात्
    त्यागानर्हप्रकाशात् स्थिरपरिचरणस्थापनात्पापभङ्गात्।
दुस्साधार्थस्य सिद्धेर्विरहभयकृतेः दुर्विभेदात्मयोगात्
    नित्यानेकोपकारात् स्वविरहचकितं प्रैक्षताम्भोरुहाक्षम्॥ ६॥

सर्वादिस्सर्वनाथस्त्रिभुवनजननीवल्लभः स्वाश्रितार्थी
    विष्वग्व्याप्त्याऽतिदीप्तो विमतनिरसनः स्वाङ्घ्रिसद्भक्तिदायी।
विश्वाप्त्यै वामनाङ्गः स्वविभवरसदः स्वान्तनिर्वाहयोग्यः
    स्वार्थेहो बन्धमोक्ता स्वजनहिततया द्वादशाख्याभुरूचे॥ ७॥

प्राप्याकारोपपत्त्या जनिपरिहरणात् विश्वसृष्ट्यादिशक्तेः
    निस्सीमानन्ददेशान्वयत उपजगौ रक्षणार्थावतारात्।
सुप्रख्यातानुभावाद्विविधविहरणाद्व्याप्तिवैचित्र्यवत्त्वात्
    भक्तैर्द्राग्दृश्यभावादखिलफलकृतेर्मुक्तिसौख्यं मुकुन्दे॥ ८॥

श्रद्धेयस्वाङ्घ्रियोगं शुभमतिकरदं स्तोत्रसामर्थ्यहेतुं
स्वार्थीकारोपकारं स्मृतिरसशमितान्यादरं प्रीतिवश्यम्।
प्राप्तौ कालक्षमत्वप्रदममृतरसध्यानमात्मार्पणार्हं
वैमुख्याद्वारयन्तं वृतपरिचरणं चक्रपाणिं जगाद॥ ९ ॥

दीप्ताश्चर्यस्वभावं मुखरितजलजं वर्षुकाम्भोदवर्णं
शैलच्छत्राभिगुप्ताश्रितमतिविलसद्धेतिमापीतगव्यम्।
संरम्भोत्क्षिप्तभूतिं प्रणमदनुगुणं पूतनाचेतनान्तं
पूर्वाचार्यं श्रुतीनां शुभसविधगिरिस्थानतो निर्विवेश॥ १० ॥

इत्यभ्रूतात्यसह्यक्षणविरहतया मानुषत्वे परत्वात्
सर्वास्वादत्वभूम्ना व्यसनहरतया स्वाप्तिसम्प्रीतिमत्त्वात्।
वैमुख्यत्रासयोगान्निजसुहृदवनान्मुक्तिसारस्यदानात्
कैङ्कर्योद्देश्यभावाच्छुभनिलयतया चातिभोग्यं द्वितीये॥ ११ ॥

अथ तृतीयशतकम्

सुश्लिष्टाकल्पमङ्गैरनुपमसुषमं वक्ति निस्सीमदीप्तं
स्वान्तस्वादुस्वदेहं सुखभजनपदं मण्डिताङ्गं महिष्या।
स्तोत्रातिक्रान्तकीर्तिं मलिनिमरहितौज्ज्वल्यमिष्टौपवाह्यं
वीताश्चर्यत्रिणेत्रप्रभृतिसुरनुतिं चित्रसौन्दर्यविद्धम्॥ १ ॥

स्रष्टा क्रान्ता च लोकान् हृतधरणिभरोऽनन्य भोग्याङ्घ्रियुग्मः
चित्तोद्यन्नीलरूपो निरवधिरसदस्वाङ्घ्रिरध्यक्षमूर्तिः।
नित्योपास्यस्वपादो निखिलवसुमतीगोपनस्वाङ्घ्रिवृत्तिः
मुष्णन्मूर्तिप्रतीत्या यमपरवशतां प्रैक्षि लोकैकनाथः॥ २ ॥

स्नानोत्कर्षात्सुदीप्तं श्रमहरवपुषं स्वाङ्गपर्याप्तभूषं
तेजिष्ठं नीचयोगात् प्रणमितभुवनं पावनं सन्नतानाम्।
प्राप्त्यर्हस्थानमंहःप्रशमनविषयं बन्धविच्छेदिपादं
भेजे शीघ्राभियानक्षमशुभवसतिं लम्भितार्चाभिमुख्यम्॥ ३ ॥

भूतैस्तत्कार्यभूतैः शुभनिजवपुषा दीप्तिमद्भिः पदार्थैः
पथ्यास्वादोपपन्नैः श्रुतिसुखसुभगाशेषशब्दप्रपञ्चैः।
नानाकारैःपुमर्थैः जगदधिपतिभिश्चेतनाचेतनौघैः
जुष्टं दोषैरदुष्टं निखिलतनुतया संप्रतुष्टाव तुष्टः॥ ४ ॥

ग्राहग्रस्तेभमोक्षे सुररिपुदमने गोकुलत्राणकार्ये
नीळार्थोक्षावमर्दे सदहितमथने सिन्धुपर्यङ्कयोगे।
क्षोणीभारव्यपोहे क्षितिधरवसतौ निर्जराराध्यतायां
विश्वारम्भे च शौरेः शुभतनुसुषमोन्मादकत्वं जगाद॥ ५ ॥

पद्माक्षीं पापहन्त्रीं मणिरुचिममराधीशचिन्त्याङ्घ्रिपद्मां
तत्तादृक्कुन्तलश्रीसुघटितमकुटां भावुकप्राप्यपादाम्।
शुद्धास्वाद्यस्वभावां यमभटमथनीं भक्तधीवृत्तिभव्यां
नीचोच्चाभीष्टवृत्तिं हरितनुमवदन्निर्मलार्चानुरक्तः॥ ६ ॥

स्फीतालोकातिभूम्ना पृथुबहुभुजया दिव्यमाल्यास्त्रभाजा
सद्वस्त्राकल्पक्लृप्त्या त्रिदशरसकृता रक्षणौन्मुख्यवत्त्या।
मुक्तैरुत्तंसिताङ्घ्र्यास्थिरधृतरमया श्यामया नित्यसत्या
शौरेःकान्त्याजितानां स्वबहुमतजनस्वामितामन्वमंस्त॥ ७ ॥

चित्ताकृष्टिप्रवीणैरभिलपनसुखैः स्पर्शवाञ्छां दुहानैः
आतन्वानैर्दिदृक्षां श्रुतिहितमहितैरात्मनित्यादरार्हैः।
विश्लेषाक्रोशकृद्भिः स्मरदरतिहरैर्दत्तसायुज्यसङ्गैः
कुर्वाणैर्बाललौल्यं मिलितगुणगणैः नित्यदृश्याङ्गमाह॥ ८ ॥

रम्यस्थानादियोगादमितविभवतः सत्पथप्रापकत्वात्
सम्यक्सायुज्यदानात् अनघवितरणात्सर्वशेषित्वचिह्नात्।
प्रख्याताख्यासहस्रैरवतरणरसैः भुक्तिमुक्त्याभिमुख्यात्
त्रैलोक्योत्पादनाच्च स्तुतिविषयमजं व्याहरन्निन्दितान्यः॥ ९ ॥

प्रादुर्भावानुभावात् परिजनविभवात् पावनालङ्क्रियत्वात्
जैत्रव्यापारयोगात् अघटितघटनाद्देवभावप्रसिद्धेः।

आश्चर्यक्रीडनत्वात् सरसिजनिलयानन्दनात् छन्दवृत्तेः
ऐश्वर्यव्यक्तिमत्वादघशमनतनुं केशवं व्याजहार॥ १० ॥

एवं सौन्दर्यभूम्ना तनुविहितजगत्कृत्यसौभाग्ययोगात्
स्वेच्छासेव्याकृतित्वात् निखिलतनुतयोन्मादददानार्हकान्त्या।
लभ्यार्चावैभवत्वात् गुणरसिकगुणोत्कर्षणादक्षकृष्ट्या
स्तुत्यत्वात्पापभङ्गाच्छुभसुभगतनुं प्राह नाथं तृतीये॥ ११ ॥

अथ चतुर्थशतकम्

श्रीमान्नारायणस्स्वाम्यनुगुणमकुटो वीरदामाङ्कमौलिः
दुर्दान्तारातिहन्ताऽद्भुतनियततनुः कल्पपाथोधितल्पः।
विश्वाद्यञ्ज्योतोरुर्वीधरफणिशयनो वेदरूपस्वकेतुः
निर्धूताशेषदेषः प्रभुरथ कथितस्सुस्थिरैश्वर्यसीमा॥ १ ॥

शैत्यात्सौगन्ध्यभूम्ना रुचिरुचिरतया पोषणादाभिरूप्यात्
सन्दर्भात्पुष्पसङ्गान्महिततुलसिकामालया शङ्खतश्च।
चक्राधीशस्य योगाद्वटदलशयनाद्यर्हणीयापदानैः
सम्पन्नानेकभोग्यं निरविशदजितं कृष्णमूर्तिं शठारिः॥ २ ॥

चेतोगन्धानुलेपः स्तुतिवचनकृतस्रक्पटोऽञ्जल्युपात्ता-
लङ्कारः प्राणवासी कलितवरशिरोभूषणश्चेतनेन।
शीर्ष्णा सत्पादपीठः स्वतनुसदनतामात्मरूपे वितन्वन्
अन्योन्यात्मत्वयोगात्प्रभुरगणि मिथःश्लिष्टभावोऽथ तेन॥ ३ ॥

भूम्याद्यैस्सागराद्यैः ज्वलनशशिमुखैः वस्तुभिर्वत्सपूर्वैः
नृत्यद्भिः स्वैश्च लोकादिभिरथ पृथिवीक्षिद्भिरात्मीयदासैः।
सौलभ्यैश्वर्यवर्गैरपि च गुणगणैः वासुदेवो वियोगे
स्वीयैस्तुल्यैश्च भक्तान्व्यथयति मधुहेत्यब्रवीत्कारिसूनुः॥ ४ ॥

आपन्नानन्यबन्धौ सरसिजनिलयावल्लभे सान्द्रमोदे
भक्ताघध्वंसशीले तदुचितसमयाश्वासदानप्रवीणे।

कर्पूरालेपशोभे समधिकरहिते तोषके सर्वपूर्णे
कृष्णे स्तुत्यादि भाजां शठरिपुरवदत् धन्यतां निन्दितान्यः॥ ५॥

इच्छासारथ्ययोगात् प्रहरणनवनाच्छ्रीतुलस्याढ्यमौळेः
स्तुत्याङ्घ्रयोःपादधूल्या स्वजनभजनतत्पादधूलीनमोभिः।
तन्मूलस्वाङ्घ्रिनुत्या तदितरभजनत्यागपूर्वोपसत्त्या
देवं प्राचिख्यपत् स्वप्रणयिषु भिषजं केसरस्रग्विभूषः॥ ६॥

आपद्बन्धुत्वदीप्तं निरवधिकमहानन्ददं क्रान्तलोकं
दुर्दर्शं देवतानां पितरमनुपधिं सर्वभूतान्तरस्थम्।
पूर्णज्ञानैकमूर्तिं धृतशुभतुलसीं चक्रनाथं श्रुतीनां
विश्रान्तिस्थानमीशं विशदबहुगुणं प्राह खिन्नः शठारिः॥ ७॥

दुश्शीलो मांसचक्षुः निरवधिदुरितो वीतलज्जो विलोलः
प्रेक्षाहीनोऽन्यसङ्गात् कृतमपि लघयन् श्रीशमन्तर्दधानः।
कर्मज्ञानादिशून्यो निरुपधिविहितां ज्ञानदृष्टिं विनिन्दन्
प्रख्याप्यैवं स्वदोषान् पतिगुणरसिकस्तद्दिदृक्षां चचक्षे॥ ८॥

सौन्दर्यादौ स्वकीये हृदि च खनिकरे पूर्णतायां च कान्तौ
सम्यग्ज्ञाने प्रकाशे वलयरशनयोर्वर्ष्मणि स्वस्वरूपे।
स्याद्विष्णोर्यदुपेक्षा तदिदमखिलमुन्मूलनीयं तदीयैः
इत्यूचे कारिसूनुस्तदुपरि कथयंस्तं शिवाद्याश्रिताङ्गम्॥ ९॥

कारुण्यादब्धिमाथी तदुपरि शयितः तत्समानाङ्गवर्णः
ख्यातौदार्यस्स्वदाने रुचिरमणिरुचिः वेषतोऽतीव भोग्यः।
आत्मत्वेनानुभाव्यो दुरधिगमपदो बन्धमोक्षस्वतन्त्रः
स्वान्यप्रेमोपरोधी स्वदत इह विभुस्तत्पदोत्कण्ठिताय॥ १०॥

तापैस्संबन्धिदुःखैस्स्वविभवमरणैः तापकृद्भोग्यसङ्गैः
दुर्गत्याज्ञातिवृत्तेः अनितरविधुतेरन्धकारानिरोधात्।
प्रह्वीभावोज्झितत्वात् प्रलघुसुखपरिष्वङ्गतश्चातिशोच्यं
विश्वं द्रष्टुं न शक्तो निजपदनयने नाथति स्म स्वनाथम्॥ ११॥

स्वानां निर्वाहकत्वात् अहिपतिशयनादब्धिवर्णस्वभावात्
अत्यन्तोदारभावाद्दलभिदुपलवद्दर्शनीयत्वयोगात्।
सन्मौलित्वात्तुलस्या प्रियकरणमुखैरण्डसृष्टौ पटुत्वात्
सुप्रापत्वादिभिस्तं फलमतुलपवैद्धेजुषामेष नाथम्॥ १२॥

कल्पान्तेऽपि स्थितत्वात् सकलसुरगणस्रष्टृभावाज्जनानां
रक्षाद्यापादकत्वात् शिवविधिभरणात् सर्वदेवात्मभावात्।
तत्तत्कर्मानुरूपं फलवितरणतो वैनतेयध्वजत्वात्
मार्कण्डेयावनादेः प्रभुमथ शठजित् प्राह सर्वामरोच्चम्॥ १३॥

नित्यैश्वर्यं तु तुर्ये सहजबहुलसद्भोग्यमन्योन्यसक्तम्
क्लेशापादिस्वतुल्यं स्वजनकृतकृतार्थीकृतिं स्नेहिवद्यम्।
संयुक्तं सद्गुणौघैः स्वजनपरिहृतोपेक्ष्यमिष्टार्थरूपम्
श्रेष्ठं निःशेषभोग्यादमनुत शतके देवतासार्वभौमम्॥ १४॥

अथ पञ्चमशतकम्

चक्रस्फायत्करत्वात् स्वजनवशतया रक्षणोद्युक्तभावात्
भव्यत्वात्स्वात्मदानात् अमलतनुतया श्रीगजेन्द्रावनाच्च।
नानाबन्धुत्वयोगाद्विपदि सखितया व्याजमात्राभिलाषात्
कारुण्याधीनवृत्तिं कमलदृशमवैत्कारिसूनुः कृतार्थः॥ १॥

पाथोधिप्रौढकान्तौ सरसतुलसिकालङ्कृतौ दातृभावे
वैकुण्ठत्वे च चक्रप्रहरणवशितादेवतास्थापनादौ।
स्वानामच्यावनादौ सकलनियमने सर्वकर्मेज्यभावे
नित्यासक्तैस्स्वभक्तैः जगदघशमनं प्राह कृष्णं शठारिः॥ २॥

ज्योतीरूपाङ्गकत्वात्सरसिजनयनानिष्टविध्वंसकत्वात्
मेघौघश्यामलत्वात् श्रितसरसतयोत्कृष्टसौलभ्ययोगात्।
रक्षायां चावधानात् सुभगतनुतया सोपकारास्त्रवत्त्वात्
स्वाना प्रेमातिमात्रं जनयति भगवानित्यवादीत् शठारिः॥ ३॥

आपद्बन्धुत्वकीर्त्या यदुकुलजननाद्धीरवीरत्वकीर्त्या
लोकानां विक्रमाच्चाश्रितदुरितहृतेरद्भुतैश्चेष्टितैश्च।
चक्राद्यस्त्रान्वितत्वात् कमलनयनतस्संपदा वामनत्वात्
क्षीराब्धौ शेषशायी जगदवनमहादीक्षितोऽज्ञायि तेन॥ ४ ॥

शङ्खाद्यैः यज्ञसूत्रादिभिरपि च तथा शार्ङ्गमुख्यैस्तुलस्या
बिम्बोष्ठाद्यैस्सुनासाव्रततिनिरवधिज्योतिरूर्जस्विमूर्त्या।
नेत्राब्जाद्यैरशेषाभरणसुषमया स्वैश्च भक्तैर्मनोज्ञो
देवः स्वनामजस्रं स्मृतिविषयतया भाति चेत्यभ्यधायि॥ ५ ॥

स्रष्टृत्वाद्यैः जगत्याः सकलविधकलावर्तकत्वेन भूता-
न्तर्यामित्वेन कृत्युद्धरणपरतया भूभरापाकृतेश्च।
शैलेन्द्रोद्धारणाद्यैः स्वजनहिततया ब्रह्मरुद्रेन्द्रभावात्
दुष्कर्मोन्मूलनाद्यैः प्रभुरनिशमहम्बुद्धिबोध्योऽन्वभावि॥ ६ ॥

सर्पाधीशेशयत्वादरिदरभरणात्सानुकम्पत्वयोगात्
सत्साहाय्यादशेषान्तरनिलयतया भूसमुद्धृत्युदन्तैः।
सर्वेषां तातभावात् इतरजनदुराघर्षतादेश्शरण्यं
दीनानां प्राह विष्णुं शठजनमथनो देवतासार्वभुमम्॥ ७ ॥

निस्सौहित्यामृतत्वात् स्ववशजनितयाऽनन्यभावप्रदानात्
मर्यादातीतकीर्त्या नळिननयनतो नायकत्वात्सुराणाम्।
सर्वश्रैष्ठ्यादियोगादनितरगतितााद्यावहासन्नभावा-
द्दास्ये स्वे स्थापयेत्स्वान्हरिरिति शठजित्स्थापयामास कृष्णम्॥ ८ ॥

स्वामित्वात्संश्रितानामुपकरणरसात्स्वेष्टसंश्लेषकत्वात्
सर्वास्वादत्वभूम्ना कपटवटुतया दारुणापत्सखत्वात्।
दिव्यस्थानोपसत्त्या भ्रमदरिभरणाच्चापि नारायणत्वात्
अत्यासन्नः श्रितानां भवति हरिरिति प्राह कारेस्तनूजः॥ ९ ॥

प्रादुर्भावादिवृत्तैः वृषगणदमनात् पूतनाशातनाद्यैः
मोहार्थं बौद्धकृत्यैः गिरिवरभजनस्वीकृतेः स्थानभेदैः।

तेजोध्वान्तादिभावाज्जलनिधिशयनाद्विक्षणाद्यैस्त्रिपद्याः
पीयूषस्पर्शनाद्यैः शिथिलयति हरिः स्वीयहृच्चेत्यथोचे॥ १० ॥

इत्थं कारुण्यनिघ्नं दुरितहरजनं प्रेम तीव्रं दुहानं
लोकानां रक्षितारं स्मृतिविषयमहम्भावनागोचरं च।
दीनानां सच्छरण्यं स्वरसकृतनिजप्रेष्यतावाञ्छमूचे
प्राप्तं शक्तिपदं श्रीपतिमिह शतके श्रेयसामेकहेतुम्॥ ११ ॥

अथ षष्ठशतकम्

चक्रित्वात्स्वामिभावात् विपदि सखितया बिम्बदृश्याधरत्वात्
अब्धिश्यामात्मकान्त्या धृततुलसितया निर्जराधीशभावात्।
रक्ताभास्याङ्घ्रिभावात् पृथुमकुटतयाऽऽश्चर्यचर्याविशेषैः
लङ्काध्वंसाच्च कृष्णं शठजिदकथयद्देशिकद्वारगम्यम्॥ १ ॥

पूर्णत्वाद्गोपनारीजनसुलभतया लोडनादम्बुराशेः
न्यग्रोधाग्रेशयत्वात् अरिसुभगतया श्रीमहीवल्लभत्वात्।
निर्दोषोत्तुङ्गभावान्निरवधिकयशस्सद्वशीकारिदृक्त्वात्
मोक्षस्पर्शेच्छया च स्वयमभिसरतीत्याह कृष्णं शठारिः॥ २ ॥

सम्पद्दारिद्र्यभावादसुखसुखकृतेः पत्तनग्रामभावात्
पुण्यापुण्यादिभावात् कपटऋजुतया सर्वलोकादिभावात्।
दिव्यादिव्याङ्गवत्वात्सुरदितिजगणस्निग्धशत्रुत्वकीर्त्या
छायाच्छायादिभावादघटितघटनं प्राह कृष्णं शठारिः॥ ३ ॥

रासक्रीडादिकृत्यैः विविधमुरलिकावादनैर्मल्लभङ्गैः
गोपीबन्धार्हभावात् व्रजजननमुखैः कंसदैत्यादिभङ्गैः।
प्रादुर्भावैर्निहीनेष्वसुरभुजवनच्छेदमुख्यैश्चरित्रैः
आकर्षेत्सर्वचित्तं हरिरिति कथयामास कारेरपत्यम्॥ ४ ॥

शङ्खाच्चक्रादितश्च त्रिदशसुरतया सिन्धुशायित्वभूम्ना
तद्वच्चोदारभावात् अरुणसरसिजाक्षत्वचिह्नेन देवः।

देवीभिःसेव्यभावादतिसुलभतया स्वेष्वतिस्निग्धभावात्
बन्धुभ्यस्स्वान्मुरारिर्विघटयति हठादित्यवोचच्छठारिः॥ ५ ॥

पारम्याद्यैश्च पञ्चायुधविहृतिमुखैः ब्रह्मणस्स्रष्टृभावात्
देवानां स्वामिभावादपि सुभगतयाऽलङ्कृतेः कुन्दभङ्गात्।
प्रादुर्भावैश्च सर्वान्तरनिलयतयाऽहंममत्वेऽतिधैर्यं
चातुर्यादीनि नॄणामपहरति हरिश्चेत्यभाणीच्छठारिः॥ ६ ॥

पारम्याद्भव्यभावात् स्रगभिहितिमुखैः श्रीशतैश्वर्यभूम्ना
स्नेहित्वादाभिरूप्यात् श्रितपरवशतासर्वलोकेशताद्यैः।
धृत्याद्रेरादिहेतुं मुरमथनमथ व्याहरत्संश्रितानां
वेदानागस्त्यभाषावपुष उदधरत् श्रेयसे देहिनां यः॥ ७ ॥

लोकस्रष्टृत्वशक्त्याऽऽयुधसुभगतया जिष्णुसारथ्ययोगात्
स्रग्भ्राड्देवेशभावाद्गरुडरथतया स्वाश्रिते पक्षपातात्।
कान्त्या साम्राज्ययोगात् अवतरणदशास्पष्टपारम्यतश्च
स्वीयायत्तस्वभूतिद्वयमथ कथयामास देवं शठारिः॥ ८ ॥

सर्वात्मत्वाज्जगत्याःक्रमणत उत संरक्षणाद्विष्टपानां
शत्रुध्वंसात्परत्वाद्यभिमतदशया पञ्चधाऽवस्थितत्वात्।
निर्वाहादण्डकोट्या बुधदयिततया सर्वशीर्ष्ण्यङ्घ्रिदानात्
मोक्षेच्छोत्पादकत्वाद्धरिमथ शठजिद्वक्त्यनर्हद्वियोगम्॥ ९ ॥

आपत्संरक्षणादर्युपकरणतया मेघसाम्यादिभूम्ना
स्वानां विश्वासदानात् सुरगणभजनाद्दिव्यदेशोपसत्त्या।
प्राप्याप्राप्यत्वयोगात् स्वजनविजनयोः सत्प्रपत्तव्यभावात्
ऊचे नाथं शरण्यं श्रुतिशतविदितं वेङ्कटेशं शठारिः॥ १० ॥

इत्थं सद्वारगम्यं स्वयमितमसहस्थायिनां योजनार्हं
कर्षन्तं स्वैश्चरित्रैः विघटितविजनं स्वान्वितस्तेयदक्षम्।
धृत्यादीनां निदानं घटकवशमहाभूतियुग्मं शठारिः
वैघट्यस्याप्यनर्हं प्रपदनसुलभं प्राह षष्ठे शरण्यम्॥ ११ ॥

अथ सप्तमशतकम्

निस्सङ्ख्याश्चर्ययोगादतिमधुरतयाऽथो जगत्कारणत्वात्
न्यग्रोधार्हत्वभूम्ना त्रिदशपतितया वाङ्मनस्सन्निधानात्।
पीयूषस्पर्शनाद्यैरखिलपतितया लोकसंरक्षणाद्यैः
शाठ्याशङ्कां सहेत त्रितनुरसुरहेत्याह चिञ्चान्तिकस्थः॥ १॥

श्रीरङ्गे सन्निधानात् निखिलजगदनुस्रष्टृताद्यैःशुचित्वात्
विध्वस्तानिष्टभावादुरगशयनतः पुंसु कर्मानुरूपम्।
शर्माशर्मप्रदानाज्जलदतनुतयोपक्रियातत्परत्वात्
स्वामी स्वानां विगर्हामुपशमयति चेत्याह धीमान् शठारिः॥ २॥

पद्माक्षत्वेन हृत्स्थः परमखनिलयः स्वोपकारी विगर्ज-
च्छङ्खोऽनिष्टप्रहर्ताऽऽदरविलसनकृद्रक्षकोऽम्भोधिदृश्यः।
आपत्संरक्षकश्रीमकरवरलसत्कुण्डलस्स्वाङ्गकान्त्या
स्वेषु स्वं गोप्तृभावं प्रकटयति हरिश्चेत्यशंसच्छठारिः॥ ३॥

विक्रान्त्या विष्टपानाममृतमथनतश्चोद्धृतेर्भूतधात्र्याः
कल्पे लोकादनाच्च क्षितिभरहरणाद्दैत्यराजप्रहारात्।
लङ्कासङ्कोचकत्वादसुरभुजवनच्छेदनाल्लोकसृष्टेः
धृत्या गोवर्धनाद्रेः स्फुटजगदवनप्रक्रियं श्रीशमाह॥ ४॥

साकेते मुक्तिदानात् स्थिरचरजनुषां सर्वशो रक्षकत्वात्
चैद्ये सायुज्यदानाज्जदुदयकृतेरुद्धृतेर्भूमिदेव्याः।
याञ्चार्थं वामनत्वाच्छिवभजकमुनेर्मोक्षदानाद्युदन्तैः
स्नेहं सर्वाश्रयं स्वं प्रकटयति हरिश्चेत्यथाज्ञायि तेन॥ ५॥

नाभीपद्मोज्ज्वलत्वात् विधिशिवभजनीयाङ्घ्रिभावाद्गवां च
त्राणाद्यैः सर्वभूतान्तरनियमनतः संश्रिते भव्यभावात्।
ब्रह्माद्यापद्विमोक्षादसुरनिरसनात् त्रातरक्षोनुजत्वात्
स्वीयाक्रन्दापहारी भवति च भगवानित्यवादीत् शठारिः॥ ६॥

दृग्भ्यां पद्माकृतिभ्याममरतरुलतानासिकातोऽधरेण
भ्रूचापेन स्मितेनाप्यथ मकरलसत्कुण्डलाभ्यां विशिष्टः।
फालेनार्धेन्दुभासाऽमलमुखशशिना नेत्रशोभादिभाजा
श्रीमान् देवः किरीटी स्मृतिविशदतनुर्भाति चेत्यभ्यधायि॥ ७॥

भूतैश्चन्द्रार्यमाद्यैः सकलयुगगतैः वस्तुभिः चेतनाद्यैः
स्वैर्लोकानां नियत्या स्मरणतदितरोत्पादनात् माननाद्यैः।
दुर्ज्ञेयत्वात् स्वभाजां बहुशुभकरणात् वेदसंवेद्यभावात्
श्रीमानाश्चर्यनानाविभव इति ततः श्रीधरः प्रत्यपादि॥ ८॥

स्वामित्वाश्चर्यभावादपि च करुणया दत्तवाग्जृम्भणत्वात्
उज्जीवापादकत्वात् अघटितघटनाशक्तिवैकुण्ठयोगात्।
शुद्धस्वान्तत्वचक्रायुधजलधिसुतावल्लभत्वात्पितृत्वात्
स्वे स्तोत्रे विष्णुरप्रत्युपकृतिविषये स्वान्युनक्तीत्यगायत्॥ ९॥

वैकुण्ठे नित्ययोगात् श्रितविविशतयाऽनन्तकीर्त्युज्ज्वलत्वात्
शेषेशायित्वरुक्मिण्यभिमतसुरजिद्बाणदोःखण्डनाद्यैः।
ग्राहग्रस्तेभरक्षाभिरुचितविषये सन्निधानाच्छुचित्वात्
स्तोतॄणां दुःखजातं विघटयति हरिस्तीर्थपादोऽभ्यधायि॥ १०॥

शाठ्याशङ्कासहिष्णुं प्रशमितजनतागर्हणं स्पष्टरक्षं
व्याकुर्वन्तं स्वरक्षाक्रममखिलजनस्नेहितां दर्शयन्तम्।
स्वीयाक्रन्दच्छिदोत्कं स्मरणसुविशदं विस्मयार्हद्विभूतिम्
स्तोत्रे युञ्जन्तमाह स्तुतिकृदघहरं सप्तमेऽनिष्टचोरम्॥ ११॥

अथ अष्टमशतकम्

श्र्याद्यैःपत्न्यादिमत्वात् रघुयदुकुलयोरुद्भवात्स्वाश्रितेच्छा-
ऽधीनेहाविग्रहत्वात् सकलचिदचितामन्तरात्मत्वभूम्ना।
स्वामित्वात्स्वाश्रितावेद्यखिलगुणतया ज्ञानिनामप्यदुःख-
स्थानेच्छापादनाद्यैर्हरिरकथि परं दर्शनेच्छोस्सुदृश्यः॥ १॥

ताक्ष्योद्यद्वाहनत्वाच्छुभनयनतया नीलमेघाकृतित्वात्
आश्चर्योच्चेष्टितत्वात् दुरवधरतया योगिभिः निर्जरैश्च।
स्वेषु व्यामुग्धभावात्प्रतिहतिविरहाद्दुर्जनादृश्यभावा-
न्निःसङ्गानां जनानां सुलभतम इति प्राह नाथः शठारिः॥ २॥

श्रीभूमीनायकत्वात् अरिसुरकरतया कल्पसिन्धौ शिशुत्वात्
श्रीस्थाने सन्निधानात्सुरहितकरणात् श्रीनिवासत्वयोगात्।
विक्रान्त्या विष्टपानां विधिदुरधिगमत्स्वेषु सौलभ्यभूम्ना
चैकार्की स्वाश्रितानां विहरणसमये श्रीधरः प्रत्यपादि॥ ३॥

दुर्दान्तेभेन्द्रभङ्गाच्छुभनिलयतया साम्यतश्चेतरेषां
स्वायत्तत्वेन भानात् श्रितहृदि सततं देवतद्द्वेषिसङ्घे।
मित्रामित्रत्वयोगाज्जगदुदयकृतेः देवतात्मत्वमुख्यैः
श्रीमान् वैकुण्ठनाथःश्रितविहितसमग्रस्वभूमाऽन्वभावि॥ ४॥

आश्चर्येहान्वितत्वात् शुभमकुटतया स्वामिताब्धौशयित्वात्
जीमूतश्यामलत्वात् श्रितसुलभतया पद्मसूर्योपमाङ्गात्।
सारथ्यात्पाण्डुसूनोः अवनिभरहृतेरन्तरात्मत्वयोगात्
जीवापेक्षाप्रतीक्षो भवति तदवने श्रीपतिश्चेत्यभाणि॥ ५॥

भातत्वात् श्रीतुलस्या श्रितहृदिशयनात् श्रीद्धवक्षस्कभावात्
आश्चर्योपक्रियत्वात्सुरगणभजनाद्वैरिविध्वंसकत्वात्।
गोविन्दत्वादशिषाभिमतविषयतोऽभीष्टसच्चित्तकत्वात्
सर्वाकाराद्भुतत्वात्स्वपदवितरणे सज्ज इत्याह कृष्णः॥ ६॥

भव्यत्वाद्रक्षकत्वात् त्रिजगदधिककारुण्यतो गोपभावात्
नीलाश्माद्रिप्रभत्वात्स्वजनकृतनिजात्मप्रदानप्रभुत्वात्।
मन्दस्मित्यास्थितत्वाद्धृदि सुकृतिषु चातर्कितानुग्रहत्वात्
स्वानां चित्तानपायात्स्वजनहृदि रतो माधवश्चेत्यवोचात्॥ ७॥

प्रासाधन्येन भानाद्धृदि च विभुतयाऽलंमहिम्ना परत्वात्
माधुर्याद्देहदेह्यादिषु च गततया स्वस्वरूपप्रकाशात्।

अन्त्यस्मृत्याप्यभावात्स्वपरमपुरुषैक्यभ्रमध्वंसकत्वात्
ज्ञानाज्ञानप्रदत्वात्प्रकटयति हरिः पुंसि दास्यं स्वमूचे॥ ८ ॥

वैलक्षण्यात्स्वमूर्तेः मकुटमुखमहाभूषणैर्भूषितत्वात्
स्वार्हानेकायुधत्वात्प्रलयसखितयोज्जीवने कर्षकत्वात्।
भव्यत्वाद्यैश्च सम्पन्निरवधिकतयाऽऽश्चर्यचेष्टत्वयोगात्
निष्ठां दास्ये स्वकीये प्रकटयति हरिश्चेत्यथाज्ञायि तेन॥ ९ ॥

व्यामुग्धत्वात्स्वकीयेष्वमलघनरुचा वामनत्वेन चाप-
द्बन्धुत्वाश्चर्यभावादहितनिरसनाल्लोकसृष्ट्यादिशक्तेः।
अब्धौशायित्वयोगाच्छ्रितदुरितहृतेश्चातसीपुष्पकान्त्या
त्वाकृष्टेस्स्वीयदास्यावधि विशदयतीत्याह नाथः स्वदास्यम्॥ १० ॥

इत्थं सूरिर्दिदृक्षोर्दृशि विषयमयैर्निस्पृहैरेव लभ्यं
स्वानां विश्लेषभोग्यं श्रितविहितसमग्रत्वभूतिं शठारिः।
स्वापेक्षासव्यपेक्षं स्ववितरणपरं हृद्गतं स्पष्टयन्तं
दास्यं स्वं तस्य निष्ठां तदवधिमपि चाप्यष्टमे स्वेष्ववश्यम्॥ ११ ॥

अथ नवमशतकम्

आपद्बन्धुत्वकीर्त्या दृढमतिजननाद्दैत्यनाशाय भूमौ
जातत्वादुत्तरस्यां पुरि मधुरपदालङ्कृतायां दयाब्धेः।
बन्धोःकृष्णस्य पादाश्रयणमिह विना नोसहायः पुमर्थो
रक्षासामर्थ्यहानेर्भविन इति हितं कारिसूनुर्बभाषे॥ १ ॥

लक्ष्मीसम्बन्धभूम्ना मितधरणितया पद्मनेत्रत्वयोगात्
स्थित्याद्यैस्स्वैश्चरित्रैः स्वहृदपहरणात् श्रीगजेन्द्रावनाच्च।
तार्क्ष्यासौ चाधिरुह्यारिगणनिरसनाद्देवदुष्प्रापकाद्यैः
दुष्कर्मोन्मूलनाद्यैःसुचिरकृतदयो माधवश्चेत्यवोचत्॥ २ ॥

नैकश्रीनामवत्वाज्जगदुदयसुसंथापनाद्यैः हरित्वात्
दानान्मोक्षस्य हेयप्रतिभटघटकश्रेणिसम्पत्तिमत्वात्।

प्रह्लादाह्लादकत्वाद्वृषगिरिकटके सन्निधानादिकृत्यैः
शर्वादेस्स्वाङ्गदानादकथि यदुपतिः शीलरत्नाकरोऽसौ॥ ३॥

लक्ष्मीवक्षस्स्वभावात्स्वजनसुलभतापर्वतोद्धारणाद्यैः
दुर्ज्ञेयत्वासुरोररखिलपतितया नाकिनां वृद्धभावात्।
स्वेषां हृद्वासितायाः स्वजनवशतया तत्र चासक्तिभूम्ना
स्वस्वमित्वादिबन्धाज्जगदवति हरिश्चेत्यभाणीच्छठारिः॥ ४॥

प्राणत्वादद्भुतत्वादपि च सुविदितत्वेन भव्यत्वयोगात्
लक्ष्मीवक्षस्त्वभावाद्रघुकुलजननान्नीलरत्नाभमूर्त्या।
कृष्णत्वादब्जदृक्त्वात्परमपतितया चेश्वरं संश्रितानां
ऊचे धीमान् शठारिः स्वगुणगरिमसंस्मारकं सर्वदर्शी॥ ५॥

आश्चर्येहान्वितत्वादखिलपतितया चान्तरात्मत्वभूम्ना
अशक्ये शक्तत्वभूम्ना जलदतनुतया भव्यताकर्षकत्वात्।
औदार्यादेर्विशिष्टादपि च भवभृतां रक्षणे तीव्रसङ्गा-
द्विस्मर्तुं नैव शक्यो हरिरिति शठजित्कंसजेतारमाह॥ ६॥

रम्यत्वाच्छ्रीतुलस्या श्रितजनसहितत्वेन पद्माक्षतायाः
स्वामित्वात्सत्परञ्ज्योतिरितिकथनतः श्रीधरत्वातिकीर्त्या।
पुष्पश्यामत्वभूम्ना रथचरणमुखस्वायुधत्वाद्युदन्तैः
शौरेर्धीमान् शठारिः घटकमुखसुविस्रम्भणीयत्वमाह॥ ७॥

वल्लीमध्यत्वयोगादपि च सुविदितश्रीवचोवाच्यभावात्
भूम्याद्यैश्वर्ययोगादवतरणदशासाहचर्यात्स्वभर्तुः।
सन्धातृत्वात्सुबोधप्रददुरितहरत्वात्समासन्नभावात्
लक्ष्म्याःश्रीशं शठारिः प्रथयति च सुमज्ज्ञानिभावेन नाथम्॥ ८॥

पक्षाक्षत्वप्रसिद्ध्या जगदवनतया भव्यताद्यैश्च सार-
ग्राहित्वाद्वेणुनादैः हृषितजनतया स्वाङ्गदानादजादेः।
श्यामत्वाद्गव्यचोरत्वत उत सरसस्मेरचेष्टत्वभूम्ना
नः कूटस्थोऽत्र सिद्ध्युन्मुखसमयतया ख्यापयामास कृष्णम्॥ ९॥

सर्वश्रैष्ठ्यात्स्वकीयैरपि जगदवनादण्डषण्डाधिपत्यात्
नीलाया वल्लभत्वादमृतवितरणाद्भक्तसुस्निग्धभावात्।
दासानां सत्यभावादतिसुजनतयाऽथो जगत्कारणत्वात्
श्रीमान् वेलाप्रतीक्षो भवभयहरणे चेत्यभाणीच्छठारिः॥ १० ॥

इत्थं सर्वैकबन्धुं चिरकृतकरुणं शीलसिन्धुं पतित्वात्
संबन्धाद्रक्षितारं स्वगुणगरिमसंस्मारकं प्राह कृष्णम्।
विस्मर्तुं चाप्यशक्यं घटकमुखसुविस्रम्भणीयं सुमत्या
लक्ष्म्या श्लिष्टं स्वसिध्द्युन्मुखसमयमनेहः प्रतीक्षं सुमित्रम्॥ ११ ॥

अथ दशमशतकम्

दैत्यानां नाशकत्वाद्विधृततुलसिकामौलिभावाज्जयित्वात्
सर्पाधीशेशयत्वात् निरवधिकपरञ्ज्योतिरुल्लास्यभावात्।
लोकानां स्रष्टृभावाद्दशरथसुतताश्रान्तिहारित्वमुख्यैः
आकारैः सद्गतिः स्याज्जलदतनुरुचिश्चेति तेनाभ्यधायि॥ १ ॥

ऊचे श्रीकेशवत्वाद्भुतचरितखगाधीशकेतुत्वयोगात्
आसन्नत्वात्पतित्वादमरपरिषदामादिभूतत्वभूम्ना।
व्यापारैःसृष्टिमुख्यैरपि च भुजगशायित्वमुख्यैश्चरित्रैः
अध्वक्लेशापहर्ता भवति च भगवानित्यनन्यःशठारिः॥ २ ॥

अम्भोजाक्षत्वकीर्त्या यदुकुलजतया चात्मनश्श्यामलत्वात्
गोविन्दत्वात् प्रियोद्यद्वचनपरतया चक्रराजायुधत्वात्।
श्रीनीलाश्मप्रभत्वादतिसुभगतया गोपिनिर्वाहकत्वात्
अस्थानस्नेहशङ्कास्पदरस उदितः श्रीपतिः कारिजेन॥ ३ ॥

श्रीमद्दामोदरत्वादमरपरिषदामप्यगम्यत्वभूम्ना
चक्राधीशायुधत्वात् वटदलशयनात् नागरजेशयत्वात्।
वक्षःस्पर्शोन्मुखत्वात् परमपुरुषतामाधत्वादियोगात्
दुष्प्रापोऽयं भजद्भिः सुगम इति दृढं माधवं सोऽभ्यधत्त॥ ४ ॥

नाम्नां सङ्कीर्तनेन स्वपरिबृढतया भावनातोऽनुवेलं
संस्मृत्या पुष्पदानाध्ययनसुवचनैः स्तोत्रनृत्यादिकृत्यैः।
धर्मैर्वर्णाश्रमोक्तैः बहुविधभजनप्रक्रियो दीर्घबन्धुः
श्रीमान्नरायणश्चेत्यकथयदखिलद्रामिडब्रह्मदर्शी॥ ५॥

चक्रित्वात् केशवत्वादिभिरपि च तथा श्रीशनारायणत्वात्
स्नेहित्वात्पाण्डवानामभिमततुलसीपूजनीयत्वभावात्।
अम्भोजाक्षत्वगोविन्दत उत सुयशःश्रीपतित्वादिभावैः
श्रीमान् तीव्रोद्यमोऽयं स्वपदवितरणे चेति तेनाभ्यभाषि॥ ६॥

अत्याश्चर्यस्वभावात् हृदयगततया स्वस्तुतौ प्रेरकत्वात्
स्वामित्वात् सर्वभूतान्तरनुगततया स्वस्तुतौ कर्तृभावात्।
आपद्बन्धुत्वयोगात् बहुविधसविधस्थानवत्त्वेन देवः
श्रीमानत्यादरः स्यात्स्वजनपरिकरेष्वित्यथो सञ्जगाद॥ ७॥

लक्ष्मीकान्तत्वयोगात् विपदि सखितया दिव्यदेशस्थितत्वात्
मोक्षोद्योगात्तदर्थं कृतशपथतया सर्वतस्सन्निधानात्।
दृष्टयन्तस्सन्निवासादतिवितरणतःस्वस्वभावप्रकाशात्
स्वामित्वात्तुष्यतीत्थं स्वयमनुपधितःश्रीपतिश्चेत्यगायि॥ ८॥

स्वामित्वात् श्रीशनारायण इति यशसा विक्रमाद्विष्टपानां
श्रीमत्वाच्चक्रवत्वात् जलनिधिशयनाच्चापि गोविन्दभावात्।
वैकुण्ठस्वामिभावादपिच निजजनानर्चिराद्याख्यगत्या
स्वं लोकं प्रापयेच्छ्रीपतिरिति कथयां श्रीशठारिर्बभूव॥ ९॥

ब्रह्मेशान्तःप्रवेशात् जलनिधिसुतया सन्निरोद्धव्यभावात्
दिव्यश्रीविग्रहत्वात् अखिलतनुतयाऽतृप्तपीयूषभावात्।
पद्माबन्धुत्वभूम्युद्धरणकरणतः पुण्यपापेशितृवात्
मुक्तेर्दाताऽनुभाव्यो हरिरिति शठजिद्दर्शयन् मुक्तिमाप॥ १०॥

एवं स्वानां गतिं व्यध्वजदुरितहरास्थानशङ्काहरागं
सुप्रापं भक्तिभाजां बहुविधभजनप्रक्रियं श्राशठारिः।

तीव्रोद्योगं स्वदाने स्वजनतनुकृतात्यादरं प्राह चान्ते
स्वेच्छातुष्टं सुखार्चिर्मुखसरणि खं मोक्षदं मुक्तभोग्यम्॥ ११ ॥

निगमनम्

इत्थं सेव्यं सुभोग्यं शुभसुभगतनुं सर्वभोग्यप्रकृष्टं
श्रेयस्तद्धेतुभूतं प्रपदनसुलभं स्वाश्रितानिष्टजिष्णुम्।
भक्तच्छन्दानुरक्तं निरुपधिसुहृदं सत्पदव्यां सहायं
श्रीशं प्राह स्वसिद्धेः स्वयमिह करणं स्वप्रबन्धे शठारिः॥ १ ॥

आद्ये स्वीयप्रबन्धे शठजिदभिदधे संसृतेर्दुस्सहत्वम्
द्वैतीयीके स्वरूपाद्यखिलमथ हरेरन्वभूत् स्पष्टदृष्टम्।
तार्तीयीके स्वकीयं भगवदनुभवे स्फोरयामास तीव्राम्
आशां तुर्ये यथेष्टं भगवदनुभावादाप मुक्तिं शठारिः॥ २ ॥

श्रीमान् सीमातिलङ्घिस्थिरतरकरुणः सर्ववित् सर्वशक्तिः
स्वामी सर्वस्य जन्तोः स्वचरणयुगळस्वीकृतास्माकभारः।
किं नः कृत्यं स्वहेतोः किमिह न सुलभं का विपत्तिर्भवित्री
कस्यान्यस्याद्य वर्ण्या वयमिति विदुषामाह तुङ्गत्वमन्ते॥ ३ ॥

शास्त्रे देहातिरिक्तात्मनि तदधिपतौ तत्प्रसादाद्युपाये
तस्मान्निःश्रेयसाप्तौ तदपचरणतोऽनन्ततापाभिघाते।
तद्भाक्तानां प्रभावे तदुपसदनतः स्वान्तकालुष्यशान्तौ
सारं वेद्यं स्ववेदे सकलमकथयत् सानुकम्पः शठारिः॥ ४ ॥

इत्थं सत्संप्रदायक्रमसमधिगताशेषवर्णार्हवेद-
श्रद्धाशुद्धाशयानामघटयदनघं कौतुकं वेङ्कटेशः।
सम्यक्त्वे तस्य साक्षात् शठरिपुरथवा सर्वसाक्षी स साक्षी
सावद्यत्वेऽपि सोढुं प्रभवति भजतामप्रकम्प्यानुकम्पः॥ ५ ॥

श्लोकः श्लोकत्वमभ्यागत इति वदतः शुद्धबोधार्णबोद्य-
न्नानाकल्लोलनाथानुभवरसपरीवाहतः श्राव्यवेदात्।

वेदान्ताचार्यकश्रीबहुमतबहुविद्वेङ्कटेशोद्धृतेयं
रम्या तात्पर्यरत्नावलिरनघगुणा रञ्जनी रङ्गभर्तुः॥ ६॥

॥ इति द्रमिडोपनिषत्तात्पर्यरत्नावळिः समाप्तः॥

कवितार्किकसिंहाय कल्याणगुणशालिने।
श्रीमते वेङ्कटेशाय वेदान्तगुरवे नमः॥